

определяет продуктивность и закономерности употребления моделей и дает возможность искусственно внедрять новые термины-элементы.

Ключевые слова: структурная модель, семантическая модель, профессиональный язык.

Kamins'ka Olena. Structural and Semantic Models of the Diplomacy German Professional Language. The article deals with the structural and semantic models of German professional language of diplomacy terms being viewed as the means of the terms analysis. The article defines typical structural and semantic models, according to which the terms of German professional language of diplomacy are made up. The topicality of the given scientific investigation is stipulated by the lack of unambiguous opinion concerning artificial means of term formation interpretation in modern term theory. The application of structural and semantic modeling enables artificial introduce new term elements.

Key words: structural model, semantic model, professional language.

Стаття надійшла до редколегії
06.03.2013 р.

УДК 81.111'373.43

**Олена Круглій,
Сергій Татаранюк**

Аналогія як механізм утворення неологізмів сфери екології людини

У статті проаналізовано роль аналогії в процесі словотвору англійської мови, зокрема у формуванні нових словотворчих елементів сфери екології людини. Досліджено процеси аналогії у формуванні нових афіксів на прикладах афіксального словотворення та словоскладання еколінгвізмів. Виокремлено типові слова-моделі та наведено приклади новоутворень сфери екології людини, утворені шляхом телескопії за аналогією до наявних словотворчих моделей. Проаналізовано фразеологічні інновації досліджуваної терміносистеми.

Ключові слова: аналогія, неологізми, екологія людини, афіксація, телескопія, словоскладання, словотворчі елементи.

Постановка наукової проблеми та її значення. Як свідчать дослідження лінгвістів, останнім часом значну роль у поповненні словникового складу англійської мови відіграє аналогія. На важливу роль аналогії в створенні нових одиниць вказують численні вітчизняні й зарубіжні дослідники, зокрема Фердинанд де Соссюр, Ю. О. Жлуктенко, Ю. А. Зацний, О. С. Кубрякова, О. Д. Мешков, Л. І. Полякова, Ф. А. Нікітіна.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В основі дії мовної аналогії лежить специфічна властивість людської свідомості, яка полягає в прагненні асоціювати елементи мови, які формально більш або менш семантично подібні. Аналогія припускає використання в мовній діяльності структурного образу й створення на його основі нових одиниць. Як справедливо відзначає Ф. А. Нікітіна, «...аналогія – не лише знаряддя системності, а й прояв здатності людини до мовного моделювання» [3, с. 3].

Поширеною є теза про те, що важливу роль у формуванні неологізмів відіграють словотворчі моделі. Водночас фактичний матеріал підтверджує думку лінгвістів про те, що існує тенденція перебільшувати, навіть абсолютизувати цю роль, тоді як значна частина інновацій виникає не стільки завдяки абстрактній моделі, скільки за зразком конкретного слова, тобто за аналогією. Учені наголошують, що аналогія за лексичним зразком є найпростішим механізмом словотворення [2, с. 155].

Значення аналогії в процесі словотвору слід оцінювати з урахуванням зауваження про те, що роль словотвору полягає не стільки в створенні нових слів, скільки в породженні в мовленні одиниць, які вже існують в мові. У процесі такого породження мовець спирається саме на аналогію.

Доцільно почати розгляд дії процесів аналогії у формуванні нових афіксів на прикладах афіксального словотворення і словоскладання. У процесі аналогічного словотворення має місце своєрідне моделювання, відбиття моделі зразка, його морфологічної структури.

Модель слова-зразка лише заповнюється новим лексичним матеріалом через заміну одного з компонентів. Більше того, моделювання зразка врешті-решт створює і словотворчу модель. Саме завдяки створенню цілої низки нових одиниць за зразком складного слова незмінний компонент перетворюється у високочастотний, з'являється модель із постійним компонентом. Постійний компонент такої моделі в результаті виконує фактично функцію словотворчого елементу. Прикладами таких моделей у сфері екології людини є:

- 1) N + friendly (*environment-friendly, nature-friendly, ozone-friendly, human-friendly, planet-friendly*) на позначення ошадливого ставлення до певного природного об'єкта;
- 2) N + free (*emission-free, dust-free, cyanide-free, GMO-free, CFC-free*) на позначення відсутності певних видів забруднювальних речовин;
- 3) N+abuse (*vehicle abuse, car abuse, aerosol abuse, nature abuse, mercury abuse, environment abuse*) на позначення забруднюючих речовин або речей, які забруднюються.

Аналогічне словотворення – основний механізм виникнення нових афіксів, зокрема коли компонентні слова створюють за аналогією із простим, одноморфемним словом, що сприймається як складне та розчленовується на псевдоморфемі, а одна з таких морфем починає виконувати роль словотворчої [1].

У сфері екології людини знаходимо також приклади розчленування слів на псевдоморфемі. Так, елемент *-preneur* – «підприємець у певній сфері, галузі» було виділено з французького слова *entrepreneur*, унаслідок чого було створено такі слова, як *ethnoprneur, homepreneur, potpreneur, technoprneur*. Зі сферою екології людини безпосередньо пов'язані такі інновації з цим елементом, як *bioprneur* – «підприємець у галузі біотехнології», *globoprneur* – «бізнесмен, який створює підприємство в різних країнах світу».

Суфіксоїд *-crat* ухорив у слова, які тривалий час уживалися в англійській мові (*aristocrat, technocrat, bureaucrat*), але лише останніми десятиріччями він почав функціонувати в ролі суфікса в значеннях «офіційна особа, урядовець, адміністратор, управлінець», коли з'явилися неологізми, утворені за аналогією з наявними лексичними одиницями. Серед нових слів із суфіксом *-crat* функціонує екологічна інновація *ecocrat* – «службовець високого рівня, який займається питаннями навколишнього середовища» (*ecology + bureaucrat*).

Можна також навести приклади новоутворень сфери екології людини через телескопію за аналогією до наявних моделей – *ecotage (ecology+ sabotage)* – «екологічний захід навмисного руйнування об'єктів, що завдають шкоди навколишньому середовищу», *ecotron (ecology+electron)* – «камера, контейнер для випробування дії екологічних чинників». Утворення через зрощення слова *entrepreneur* з іншими одиницями сприяє активізації суфікса *-eur* у значенні «людина, яка займається зазначеною діяльністю». У сфері екології людини таке зрощення представлено прикладом *ecoteur (ecology + saboteur)* – «той, хто навмисно руйнує, знищує природу».

Аналогія є дійовим механізмом не лише в утворенні нових суфіксів, а й нових префіксів і префіксоїдів. Так, префіксоїд *nega-* був утворений за зразком префікса *mega-* від слова *negative* через його фрагментацію. Водночас можна спостерігати модифікацію значення в бік «екологізації» нового елемента *nega-* «зменшення або відсутність речей, ідентифікованих другим елементом слова» порівняно зі значенням прикметника *negative* й формування антонімічної пари префіксів *mega-* та *nega-* («великий, велика кількість» – «зменшення або відсутність»). Префіксоїд *nega-* набув певної популярності у сфері екології людини завдяки дискусіям останнього часу стосовно проблеми зменшення транспортного забруднення.

Процеси аналогії діють при формуванні нових складних неологізмів. Простежимо за історією утворення екологізму *beetle bank* – «ділянка землі з рослинами, що має сприятливі умови для життя комах, які їдять рослинну тлю». Він утворився за моделлю раніше створеної екологічної інновації *bottle bank* – «місце для збирання скляної тари для подальшої її переробки» через заміщення першого компонента. Зауважимо: певну роль при формуванні інновації *beetle bank* зіграла співзвучність слів *bottle* та *beetle*. Ми навіть вважаємо, що саме фонологічний аспект спричинив звернення до екологізму *bottle bank* як моделі для новоутвореної одиниці, коли виникла потреба в номінуванні нового поняття.

Потрібно зазначити, що неологізм *bottle bank*, у свою чергу, було побудовано за моделлю сталої сполуки *tree bank* – «приміщення, де зберігають насіння, матеріал для посадки дерев». Отже, у

результаті створення інновацій за аналогією до слова *tree bank* виникла модель N + *bank*, яка виявилася досить продуктивною у сфері екології людини: *can bank*, *gene bank*, *biobank*, *bottle bank*, *beetle bank*.

За зразком наявного переосмисленого дієслова *to white-wash* було побудовано інноваційне дієслово *to greenwash*. Якщо інновація *white-wash* позначає заходи, спрямовані на, образно кажучи, «відбілювання» певних дій, то в екологічному значенні слово *greenwash* позначає не справжнє «позеленіння», а спробу «перекрасити», а не змінити підхід до екологічних проблем. Отже, за модель було взято не лише словоформу з колірною ознакою, але одночасно й механізм утворення нового семантичного варіанта через метафоризацію. Завдяки певним асоціаціям утворено фактично антонімічну пару дієслів *white-wash* – *greenwash*.

Подібним до попереднього прикладу є механізм утворення інновації *brown field* – «забруднена земля на території шкідливих підприємств» за зразком екологізму *green field* – «чиста територія за містом, зелений ландшафт». Зазначимо водночас, що переосмислені таким чином прикметники *brown* та *green* уступають між собою в антонімічні відносини, що є не характерним для них поза межами сфери екології людини.

Творення неологізмів через механізм антонімічної аналогії можна простежити на прикладі стійкої сполуки *dirty energy* – «паливо, яке виробляють із забруднюючих природу речовин – нафти тощо», що була утворена як протилежна за значенням до сполуки *clean energy*. Через аналогічний механізм формується синонімічно-антонімічний ланцюжок стійких сполук із екологічно релевантним компонентом-словом *energy*: *renewable energy*, *green energy*, *clean energy*, *dirty energy*.

Як і при утворенні нових лексичних одиниць, зразком для фразеологічних неологізмів слугують конкретні одиниці. Прикладами дії аналогії є фразеологічна інновація *garbage gap*, що вводить поняття проблеми відходів, сміття для сучасної цивілізації. Її було створено за моделлю словосполучення *generation gap*.

Прикладом утворення нової сталої сполуки за зразком конкретної одиниці виступає фразеологічна одиниця *wet cleaning*, яка за основу взяла широковідоме поняття, позначене словосполученням *dry cleaning*. Фактично поняття «екологічного» вологого способу чистки замінює «старі» поняття сухої чистки. Процес субституції простежуємо і при утворенні інноваційної одиниці на позначення нового поняття, фактично це є процесом «антонімічної аналогії».

Стійкі інноваційні словосполучення останніх десятиріч, створені за аналогією, а саме за зразком уже наявної фрази, у багатьох випадках продовжують низку попередніх утворень із постійним другим елементом, тобто фактично продовжують утворення стійких «похідних» фразових одиниць. Потрібно зауважити: оскільки другий елемент фрази, незважаючи на частотність уживання, не перетворюється на словотворчий елемент, то таке перетворення ми вважаємо «хибною фразовою деривацією».

Так, екологізми *environmental revolution*, *ecological revolution*, *hydrogen revolution*, *blue revolution*, *green revolution*, *brown revolution*, *biotech(nological) revolution*, *eco-industrial revolution* з'явилися на позначення інтенсивних процесів, спрямованих на захист природи в певному навколишньому середовищі й були утворені на основі популярної сталої сполуки *industrial revolution*.

У таких випадках через заміну одного з компонентів найчастіше створюють антонімічні, синонімічні або тематично-споріднені одиниці. В окремих випадках виникає майже одночасно кілька словосполучень – «аналогійний ланцюжок», кільця якого перебувають найчастіше в синонімічних відносинах. Найбільш «цікавою», з погляду лінгвістичного дослідження, виявилася група з прикметниками-екосинонімами *environmental*, *ecological*, *green*, що позначають саме «такий, що сприятливо ставиться до навколишнього середовища».

Утворення, співіснування та можливість взаємозаміщення стійких сполук із постійним другим елементом засвідчує збіг плану змісту прикметників, які отримали модифікованого значення у сфері екології людини і вживаються фактично як повні синоніми: *environmental aid* – *green aid*; *green movement* – *conservation movement* – *environmental movement*; *environmental audit* – *ecological audit* – *green audit*; *ecological labeling* – *environmental labeling* – *green labeling*.

Серед синонімічних фразеологізмів можна виділити групу, створену за моделлю Adj + N, яка поєднує словосполучення – повні синоніми, що мають загальний компонент прикметник, який у кінці ланцюжка замінюється на інший, але при собі залишає іменник із попереднього словосполу-

чення: *environmental impact – environmental effect – climatic effect* (негативний вплив на навколишнє середовище). Приклади із синонімічними новоутвореннями доповнюються появою словосполучень із антонімічним значенням.

Наприклад, ланцюжок зі значенням «територія, що зазнала негативного впливу від діяльності людини» поєднує обидва випадки – синонімії й антонімії: *contaminated area – problem area – man-impacted area – man-modified ecosystem – disturbed area – disturbed ecosystem* (синонімічні сполучення) – *undisturbed area* (антонімічна інновація). Безумовно, довга низка синонімів указує на актуальність цього поняття та потребу мати «під рукою» перифрази, які зглядять загостреність проблеми перед певною аудиторією.

Аналогія відіграє певну роль і в утворенні семантичних неологізмів. Прикладом інновації, створеної через аналогію із залученням семантичного механізму, можна вважати еконеологізм *bad* (дії та товари, що викликають економічний ріст, але водночас призводять до екологічних або соціальних проблем), який утворено за зразком слова *goods*. Словоформа інновації є результатом процесу лексикалізації множини прикметника *bad* і водночас процесу його субстантивзації.

Абревіатурна інновація *NEV* (*a neighborhood electric vehicle*) – «електромобіль для переїздів на короткі відстані» завдячує своїм існуванням іншому широковідомому еконеологізму-аббревіації *ZEV* (*a zero emission vehicle*), що означає «авто з нешкідливим для природи двигуном», за моделлю якого вона утворена.

Висновки. Можна зробити висновок про важливу роль аналогії в процесі словотвору англійської мови, зокрема у формуванні нових словотворчих елементів. Нові афікси виникають на базі реально наявних морфем, особливо повнозначних слів через їх афіксалізацію, а також на базі псевдоморфем, які можуть збігатися з наявними лексичними одиницями або бути їх частинами внаслідок довільного розчленування таких одиниць у зв'язку з певними асоціаціями, а також результатом їх фрагментації у зв'язку з участю в певних словотворчих процесах.

Перспективи подальших досліджень. Отримані результати не вичерпують усієї проблематики. Перспективним видається розширення меж завдяки розробленню комплексних методів вивчення неологізмів, які функціонують у різних терміносистемах сучасної англійської мови.

Джерела та література

1. Балюта Е. Г. Новая лексика та фразеологія англійської мови сфери охорони довкілля: структурно-семантичні та функціональні параметри : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Е. Г. Балюта. – Одеса, 2007. – 20 с.
2. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений: Семантика производного слова / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1981. – 200 с.
3. Никитина Ф. А. Влияние аналогии на словообразование / Ф. А. Никитина. – Киев : Изд-во КНУ им. Т. Шевченко, 1973. – 198 с.

Круглий Елена, Татаранюк Сергей. Аналогія как механизм образования неологизмов сферы экологии человека. В статье рассматривается роль аналогии в процессе словообразования английского языка, в частности в формировании новых словообразовательных элементов сферы экологии человека. Исследованы процессы аналогии в формировании новых аффиксов на примерах аффиксального словообразования и словосложения эколлингвизмов. Выделены типичные слова-модели и представлены примеры неологизмов сферы экологии человека, образованные путем телескопии по аналогии с уже существующими словообразовательными моделями. Проанализированы примеры фразеологических и семантических инноваций исследуемой отрасли, а также аббревиатурные инновации сферы экологии человека.

Новые аффиксы возникают на базе реально существующих морфем и знаменательных слов путем их аффиксализации, а также на базе псевдоморфем, которые могут совпадать с уже существующими лексическими единицами или быть их частями вследствие произвольного расчленения в связи с участием в определенных словообразовательных процессах.

Ключевые слова: аналогия, неологизмы, экология человека, аффиксация, телескопия, словосложение, словообразовательные элементы.

Krugliy Olena, Tataraniuk Sergiy. *Analogy as a Mechanism of Formation of Neologisms in the Sphere of Human Ecology.* The article examines the role of analogy in the process of word formation in English, particularly in the formation of new word-building elements in the area of human ecology. The processes in the formation of new affixes by means of affixal derivation are viewed. Typical speech models and examples of new words similar to existing derivational models in human ecology formed by means of telescoping are examined. The fixed phrases and semantic innovations as well as abbreviations in the sphere of human ecology are studied too.

New affixes are formed on the basis of the really existing morphemes and separate words due to the process of affixalisation, as well as on basis of pseudomorphemes which can coincide with the actual lexical items or function as their parts due to the processes of arbitrary segmentation by means of the certain derivational procedures.

Key words: analogy, neologisms, human ecology, affixation, telescoping, word-composition, word-building elements.

Стаття надійшла до редколегії
01.04.2013 р.

УДК 811.111'373.611

Лариса Сандій

Телескопія у процесах англомовної неомінації (на прикладі неологізмів сфери економіки)

У статті з'ясовано причини активізації телескопії в процесах формування англійської неолексики сфери економіки, окреслено шляхи й механізми створення телескопізмів, визначено структурно-семантичні й прагматичні особливості телескопійних одиниць. Уточнено зміст поняття «телескопія», виявлено роль гаплогії (стягнення) мотивувальних основ, розглянуто мотиви використання прийому паронімічної атракції (фонемно-графемної подібності слів-прототипів). Схарактеризовано спорідненість телескопійного словотвору зі словоскладанням й афіксацією, виділено їхні основні відмінності.

Ключові слова: телескопія, телескопійне слово (телескопізм), неомінація, структурна модель, гаплогія, паронімічна атракція.

Постановка наукової проблеми та її значення. Починаючи з другої половини минулого століття, телескопія стала об'єктом пильної уваги вітчизняних і зарубіжних германістів (див., напр.: [2; 3; 7; 8; 10]). Інтерес учених має цілком логічне підґрунтя, адже роль телескопійного способу словотвору в номінативних процесах англійської мови невпинно зростає. За даними канадського лінгвіста П. Кука, частка телескопізмів у словнику неологізмів Дж. Алджео «*Fifty Years Among the New Words: A Dictionary of Neologisms 1941–1991*» складала 5 %, тоді як за перше десятиріччя XXI ст. цей показник сягнув уже близько 43 % [11, с. 130].

З огляду на те, що в сучасному англомовному вокабулярі економіки через телескопію з'явився доволі помітний масив нових слів, нам видається актуальним дослідження, об'єктом якого є телескопійний спосіб словотворення, а предметом – структурні й семантичні особливості окресленого корпусу неолексики.

Мета статті – визначити роль телескопії в процесах неомінації в економічному лексиконі. Процес реалізації поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- аналіз релевантного мовного матеріалу і встановлення продуктивних словотвірних моделей телескопізмів;
- виявлення особливостей телескопійного словотвору і визначення причин активізації цього способу номінації у фаховій мові економіки.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Крім значної кількості праць, присвячених телескопії як мовному феномену, привертає увагу розмаїття термінів, котрими позначаються результативні одиниці цього процесу. У мовознавчих працях використовуються назви *телескопізми*, *контамінанти*, *слова-злитки*, *слова-амальгами*, *складноскорочені слова*, *слова-запайки*, *бленди* і т. ін. В англомовних дослідженнях науковці оперують термінами *portmanteau word*, *contamination*, *blend*, *amalgam*, *fusion*, *overlapping word*, *conflation*, *coalesced word*, *telescope (telescoped) word*, *hybrid*, *cross form*.

Слід гадати, дискусійність термінології зумовлена й широким діапазоном комбінацій усічених компонентів, і розбіжностями в поглядах на статус, структурні та семантичні особливості телескопійних одиниць. Однак, попри різні позиції, мовознавці демонструють однастайність, коли звер-